

Fontys

Hogeschool Kind en Educatie

De ontwikkeling van mediawijsheid

**Studiejaar
2017- 2018**

Damla Kepti

Studentennummer:2516462

Mei '18

Onderzoeksbegeleiders:

Esther Somers & Fred Vonk

Samenvatting

Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in welke mate de leerkrachten van de middenbouw in staat zijn leerlingen goed te begeleiden op het gebied van mediawijsheid. Om dit doel te bereiken, heeft een theoretische verdieping plaatsgevonden ten aanzien van de 21^e eeuwse vaardigheden, digitale geletterdheid, mediawijsheid, het vier- in- balansmodel, de plaats van mediawijsheid op school, een mediawijze leerkracht en een mediawijze leerling.

Essentieel was de beantwoording van de hoofdvraag: Op welke wijze begeleiden de leerkrachten in de middenbouw van basisschool X de ontwikkeling van mediawijsheid bij de leerlingen, bekeken vanuit de uitgangspunten van Kennisnet (2017)?

Om deze vraag te beantwoorden zijn vragenlijsten uitgedeeld bij zowel leerkrachten van de middenbouw als leerlingen van groep 4 en 5. Aan de hand van de analyses van de vragenlijsten heeft een semigestructureerd interview plaatsgevonden. Na het analyseren van de resultaten is te concluderen dat geen enkele leerkracht gestructureerd mediawijsheid koppelt aan bestaande vakken of thema's. Op dit moment besteden alle leerkrachten op hun eigen manier aandacht aan mediawijsheid, maar dit gebeurt heel minimaal.

Een van de belangrijkste aanbevelingen is het ontwikkelen van een visie op het gebied van digitale geletterdheid. Hier valt mediawijsheid ook onder. Volgens Kennisnet (2015) is het opstellen van een visie de eerste stap die de school moet ondernemen. Tevens wordt aanbevolen om de vaardigheden van de leerkrachten op het gebied van mediawijsheid te verbeteren. Het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) kan hierbij ondersteunen.

Inhoudsopgave

1. Probleemanalyse	4
1.1. Aanleiding en context	4
1.2. Probleemstelling	5
2. Theoretisch kader	6
2.1 De 21 ^e eeuwse vaardigheden	6
2.2 Mediawijsheid	6
2.3 De plaats van mediawijsheid op school	8
2.4 Onderzoeksvragen	9
3. Opzet van het onderzoek	11
3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling	11
3.2 Respondenten	11
3.3 Instrumenten	12
3.4 Wijze van data- analyse	13
4. Resultaten	15
4.1 Deelvraag 1	15
4.2 Deelvraag 2	16
4.3 Deelvraag 3	17
5. Conclusie en aanbevelingen	19
5.1 Conclusie	19
5.2 Kritische reflectie	21
5.3 Aanbevelingen	22
Literatuurlijst	23
Bijlage 1: Vragenlijst 'Competentiemodel voor leerkrachten'	25
Bijlage 2: Vragenlijst 'Lesaanbod mediawijsheid'	32
Bijlage 3: Vragenlijst interview 'Lesaanbod mediawijsheid'	34
Bijlage 4: Vragenlijst 'Gebruik van internet'	35

1. Probleemanalyse

1.1 Aanleiding en context

Lamers en Oetelaar (2017) geven aan dat de maatschappij van een industriële samenleving naar een kennis en netwerksamenleving verandert. Tegenwoordig wordt veel mensenwerk door machines gedaan en bij steeds meer werk worden computers en ICT gebruikt. De leerlingen moeten opgeleid worden voor de banen in de 21^e eeuw. Om deze reden hebben Kennisnet en SLO (2016) de 21^e eeuwse vaardigheden ontwikkeld. Het gaat om elf competenties, die de leerlingen in deze tijd en in de toekomst nodig hebben, om goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Het gaat bijvoorbeeld om vaardigheden als probleem oplossen, creatief denken, kritisch denken, ICT-basisvaardigheden, informatievaardigheden, mediawijsheid en computational thinking.

De casusschool is gelegen in een zogenaamde 'concentratiewijk'. De school wordt gekenmerkt door gezinnen van allochtone afkomst, eenoudergezinnen en laagopgeleide ouders. Op dit moment zijn de directie en leerkrachten bezig om van een traditioneel schoolsysteem over te stappen naar een modern en toekomstgericht schoolsysteem. Na de oriëntatie van vorig schooljaar, willen de directie en leerkrachten de ontwikkeling van 21^e eeuwse vaardigheden verder doorzetten. De directie en leerkrachten hebben de nieuwe ontwikkelingen gevolgd en bekeken wat belangrijk is om de leerlingen aan te bieden. De oriëntatie hierop heeft opgeleverd dat dit jaar de focus ligt op onder andere ICT-basisvaardigheden, mediawijsheid, informatievaardigheden en programmeren.

Het afgelopen jaar heeft de directie tablets aangeschaft om in alle groepen het onderwijs te ondersteunen en te verrijken. Doel hiervan is om de leerlingen vaardig te laten worden met het werken op een tablet, maar ook het ontdekken van allerlei nieuwe toepassingen met behulp van een tablet. Denk hierbij aan het maken van foto's, filmpjes, het opzoeken van informatie, etc. Op deze manier leren de leerlingen hoe ze moeten omgaan met internet en sociale media. Dat heet mediawijsheid (Bas, 2011).

Uit vooronderzoek is gebleken dat de casusschool het afgelopen schooljaar een werkgroep 'mediaplan' heeft opgericht. Op dit moment is de werkgroep bezig met allerlei gegevens te verzamelen op het gebied van ICT-basisvaardigheden, mediawijsheid, informatievaardigheden en programmeren. De werkgroep heeft uitgezocht wat de leerlingen in de bovenbouw nodig hebben, zodat ze met voldoende kennis, zoals beschreven in de uitgangspunten van Kennisnet (2017), de school kunnen verlaten. Op dit moment leren de leerlingen in de bovenbouw werken met Word, PowerPoint, internet en Windows. De leerlingen leren hoe ze op de tablet informatie kunnen opzoeken en hoe ze een presentatie of werkstuk kunnen maken.

De onder- en middenbouw maken ook gebruik van tablets, alleen weten de leerkrachten niet precies wat ze zouden moeten kunnen en weten om leerlingen te begeleiden in het ontwikkelen van mediawijsheid. Tevens weten de leerkrachten niet in hoeverre de leerlingen van de middenbouw mediawijs moeten zijn. Dit probleem moet opgelost worden, omdat de directie en leerkrachten het belangrijk vinden om meer toekomstgericht te werken. De leerkrachten van de middenbouw geven aan dat ze niet voldoende kennis hebben over de 21^e eeuwse vaardigheden, als het gaat om ICT-basisvaardigheden, mediawijsheid, informatievaardigheden en computational thinking. Deze vier vaardigheden vormen samen digitale geletterdheid (Kennisnet, 2017).

1.2 Probleemstelling

De directie van de onderzoeksschool wil de ontwikkelingen van de 21^e eeuwse vaardigheden verder doorzetten en meer toekomstgericht werken. Dit schooljaar ligt de focus op het gebied van ICT en mediawijsheid. Hiervoor is het belang om te weten te komen in hoeverre het team mediawijs is en begeleid worden in het ontwikkelen van mediawijsheid. Uit vooronderzoek blijkt dat vooral de leerkrachten in de middenbouw weinig zicht hebben op wat zij moeten kunnen en weten als het gaat om het begeleiden van leerlingen in het ontwikkelen van mediawijsheid. Om een doorgaande lijn en goede aansluiting op de bovenbouw mogelijk te maken, is het van wezenlijk belang dat dit onderzoek in de middenbouw plaatsvindt.

Dit onderzoek is dan ook gericht op mediawijsheid om inzicht te krijgen in welke mate de leerkrachten van de middenbouw in staat zijn leerlingen hierin goed te begeleiden.

2. Theoretische kader

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de 21^e eeuwse vaardigheden, digitale geletterdheid, het vier-in-balansmodel en mediawijsheid. Daarnaast wordt aandacht besteed aan wat de mediawijze leerkrachten en mediawijze leerlingen moeten kunnen en weten.

2.1 De 21^e eeuwse vaardigheden

Kennisnet (2017) geeft aan dat kinderen de 21^e eeuwse vaardigheden nodig hebben om goed te kunnen functioneren in de maatschappij van de toekomst. Het betreft generieke vaardigheden en daaraan te koppelen kennis, inzicht en houdingen die nodig zijn om te kunnen functioneren in en bij te dragen aan de 21^e-eeuwse samenleving (Fisser & Van der Hoeven, 2014). In 2016 presenteerde Kennisnet en SLO (2015) het nieuwe model dat bestaat uit elf competenties. Het gaat om de volgende competenties: kritisch denken, creatief denken, probleem oplossen, communiceren, samenwerken, zelfregulering, sociale & culturele vaardigheden, computational thinking, informatie vaardigheden, ICT- basisvaardigheden en mediawijsheid. De laatste vier competenties vormen samen digitale geletterdheid.

2.1.2 Digitale geletterdheid

Platform Onderwijs2032 (2015) vindt dat digitale geletterdheid tot de kern van toekomstgericht onderwijs behoort. Het gaat om vier competenties: de kinderen moeten ICT-basiskennis opbouwen, begrijpen hoe technologie werkt oftewel computational thinking, informatie op kunnen zoeken en mediawijs worden. Deze competenties maken deel uit van een grotere geheel van de 21^e eeuwse vaardigheden. Platform Onderwijs2032 geeft daarom aan dat digitale vaardigheden een vaste plek in het onderwijs moeten hebben. Volgens Platform Onderwijs2032 moeten kinderen zich bewust zijn van de gevolgen van hun mediagedrag. De kinderen moeten in de toekomst goed kunnen functioneren in een omgeving waarin technologie overal aanwezig is.

2.2 Mediawijsheid

Het begrip media- educatie werd in de jaren negentig van de twintigste eeuw geïntroduceerd. De Provinciale Bibliotheek Centrale van Noord Brabant (2001) stelde in 2001 een curriculum voor media- educatie op. De bibliotheek definieerde media educatie als volgt: media educatie is het kundig en kritisch leren omgaan met media.

Vervolgens introduceerde in 2005 de Raad voor Cultuur (2005) in het advies de term 'mediawijsheid'. Mediawijsheid is een onderdeel van digitale geletterdheid en heeft veel raakvlakken met ICT. Mediawijsheid gaat om het bewust, kritisch en actief inzetten van alle beschikbare media om ervoor te zorgen dat burgers optimaal kunnen deelnemen aan de wereld om zich heen (Coenders, Franken, Hilgers, Meester, Schings, Wiesta & Van Zandelhoff, 2014). Dit wordt de verregaande 'mediatisering' van de samenleving genoemd. Dat wil zeggen dat de media steeds vaker bepaald hoe mensen met anderen omgaan en in welke richting de maatschappij zich ontwikkelt. Bij mediawijsheid gaat het niet om technische vaardigheden, maar in brede zin om kennis, vaardigheden en attitudes als informatieverwerking, begrip en zelfinzicht (Coenders et al., 2014). Het vermogen om nieuwe creatieve toepassingen te ontwikkelen en door het inzetten van media problemen op te lossen, hoort hier ook bij.

Nieuwe mediavormen zorgen voor nieuwe toepassingen die de kwaliteit van ons leven kunnen verhogen en het bestaande aanbod kunnen verrijken. Coenders et al. (2011) geeft aan dat de

introductie van nieuwe mediavormen soms angst en negatieve associaties oproept, want de deuren voor het gebruik maken sociale media is eenmaal geopend en het kan niet meer terug. De burgers zijn 'verplicht' om op een wijze manier om te gaan met nieuwe en moderne media. Oftewel: 'mediawijs' zijn. Veel kinderen kunnen al gebruik maken van media, maar in de praktijk blijkt dat ze het inzicht en de voorzichtigheid missen die nodig zijn om risico's te vermijden. De kinderen die in deze mediasamenleving opgroeien moeten leren om op een wijze manier om te gaan met media. Dit moeten de kinderen leren op school, van hun ouders en spelenderwijs met vrienden.

2.2.1 Mediawijsheid in het onderwijs

De Onderwijsraad (2011) heeft drie kerntaken van het onderwijs omschreven. Kijkend naar die drie kerntaken, is het vanzelfsprekend dat mediawijsheid een plek moet krijgen binnen het onderwijs. De eerste kerntaak is kwalificatie: het verwerven van kennis, vaardigheden en onderzoekende houding. De tweede kerntaak is selectie en allocatie: talentenontwikkeling en leiden naar een plek in de samenleving. De laatste kerntaak is socialisatie oftewel opvoeden tot goed burgerschap. SLO (2015) en de Onderwijsraad (2011) vinden dat kinderen mediawijsheid nodig hebben om nu en in de toekomst, sociale contacten te behouden, bij te scholen, gezond te blijven en zelfs gelukkig te worden. Door mediawijsheid in te zetten in het onderwijs worden de communicatieve, sociale en creatieve talenten van de kinderen ontwikkeld en daarnaast ook het probleemgedrag, waarbij schade aan zichzelf of anderen wordt berokkend, voorkomen. Drummer (2011) ziet dit ook als belangrijk en benadrukt dat kinderen bewust moeten zijn van de gevolgen van hun mediagebruik. De overheid verwacht dat burgers zichzelf kunnen redden in de huidige samenleving en dat de burgers verantwoordelijkheid dragen. Drummer (2011) voegt hieraan toe dat als een burger niet mediawijs is, het lastig is om deel te nemen aan de maatschappij. Het is dus van groot belang dat de kinderen op een jonge leeftijd leren hoe ze veilig met internet kunnen omgaan.

2.2.2 Het vier-in-balansmodel

Hoewel dertig procent van alle basisscholen in Nederland mediawijsheid heeft opgenomen in het beleid en hier daadwerkelijk mee werkt, heeft het merendeel van de basisscholen nog geen visie ontwikkeld op het gebied van media (Coenders et al., 2014). Het aanschaffen van digiborden en tablets heeft geen meerwaarde als het gebruikt wordt als tv en vervanging van een krijtbord of werkboek, zoals bij veel basisscholen het geval is.

Om effectief om te gaan met ICT in het onderwijs heeft Kennisnet een hulpmiddel ontwikkeld: het vier-in-balansmodel. Het vier-in-balansmodel laat zien hoe gewenste opbrengsten kunnen worden bereikt op het gebied van ICT en beschrijft de voorwaarden die nodig zijn om ICT goed te kunnen gebruiken in het onderwijs (Kennisnet, 2017). Mediawijsheid heeft veel raakvlakken met ICT en is een onderdeel van het vier-in-balansmodel. De uitgangspunten van dit model zijn visie, deskundigheid, inhoud en toepassingen en infrastructuur.

Het vier-in-balansmodel helpt scholen de ICT-bekwaamheid van de leerkrachten te bevorderen. Volgens Kennisnet (2017) kan ICT nog beter gaan werken in het onderwijs, als de school aandacht heeft voor de uitgangspunten van het model en de balans hiertussen kan bewaken. Het eerste uitgangspunt is visie. Hierin staat beschreven wat de school belangrijk vindt op het gebied van ICT/mediawijsheid en de doelen waaraan de school wilt werken. Het tweede uitgangspunt is inhoud en toepassingen: de educatieve content en software die gebruikt worden op de school, zoals digitaal leermateriaal dat speciaal is gemaakt voor het basisonderwijs, educatieve softwarepakketten (leerlingvolgsystemen en leerlingadministratie) en apps en tools. Als derde is het van belang om deskundig te zijn. De leerkrachten moeten voldoen aan de competenties, zodat ICT goed ingezet kan

worden. De leerkrachten moeten ICT- bekwaam zijn in zowel het didactisch als pedagogische handelen. Hij moet ook kunnen werken aan de eigen professionele ontwikkelingen op het gebied van ICT. Het laatste uitgangspunt is infrastructuur: de kwaliteit en beschikbaarheid van netwerken, hardware en connectiviteit binnen de school. Denk bijvoorbeeld aan digitale schoolborden, computers, laptops, tablets en vaste en draadloze netwerkverbindingen en servers.

2.3 De plaats van mediawijsheid op school

Blok en Schoof (2015) en Drummer (2011) stellen dat digitale geletterdheid en mediawijsheid onderdelen van het curriculum moeten zijn. Drummer (2011) benadrukt dat ICT vele mogelijkheden biedt, zoals het verhogen van intrinsieke motivatie, bevorderen van autonomie, bevorderen van hoge leerprestaties, bevorderen van de concentratie en gemakkelijker differentiëren.

Volgens Bas (2011) kan de aandacht voor mediawijsheid op vijf verschillende manieren aangeboden worden. De eerste manier is om het vak mediawijsheid in te voeren. Bas (2011) geeft aan dat mediawijsheid als apart vak aanbieden veel voordelen kan hebben. Het grote voordeel van mediawijsheid als apart vak aanbieden is dat de school op een effectieve en juiste wijze aandacht kan besteden aan de omgang met nieuwe media. Contrasterend hieraan wijst de Raad voor cultuur (2005) in het advies over mediawijsheid de optie over mediawijsheid als een apart vak af. De Raad voor cultuur geeft aan dat de leerkrachten nauwelijks tijd hebben om voldoende aandacht te besteden aan de bestaande vakken. Als dit als apart vak wordt ingevoerd, dan zullen de leerkrachten een nog hogere werkdruk ervaren. Volgens de Raad voor cultuur is het beter om mediawijsheid te koppelen aan maatschappelijke thema's. Denk daarbij aan toepassingsmogelijkheden van internet bij vakken zoals rekenen, taal en wereldoriëntatie. Ook uit onderzoek van Meelissen (2015) blijkt dat losse lessen over het gebruik van digitale media en computers nauwelijks bijdragen aan digitale media.

De tweede manier is om aan mediaprojecten te werken. Bas (2011) geeft aan dat de school één of twee keer per jaar kan werken aan een mediaproject. Dit project kan bijvoorbeeld gaan over cyberpesten of veilig omgaan met sociaal media. De derde manier is mediawijsheid te koppelen aan verschillende vakken. Mediawijsheid kan gekoppeld worden aan onderwerpen in lessen of thema's die centraal staan. Vooral taal en wereldoriëntatie vakken bieden hiervoor mogelijkheden aan. De Raad voor cultuur (2005) vult dit aan door te wijzen op het belang van maatschappelijke thema's. Als vierde geeft Bas (2011) aan dat het van belang is om nieuwe media als beeldvormers bij de lessen te gebruiken. De leerkracht kan de leerlingen doelbewust met een mobiel, tablet of internet laten werken. Het actief gebruikmaken van digitale beeldvormers kan de intrinsieke motivatie van de kinderen bevorderen. Volgens Bas (2011) is de laatste manier om mediawijsheid op te nemen in de lesdoelen. De leerkrachten kunnen mediawijsheid ook opnemen in hun lesdoelen en deze verder af te stemmen op of te koppelen aan kerndoelen.

2.3.1 Een mediawijze leerkracht

Mediawijzer.net (2012) geeft aan dat de leerkrachten een belangrijke rol hebben in het begeleiden van kinderen bij het ontwikkelen van hun mediawijsheid. Coenders et al. (2014) voegen daaraan toe dat leerkrachten daarbij alle aandacht verdienen, omdat zij degene zijn die de jonge generatie moeten begeleiden in hun zoektocht naar mediawijsheid. Het is van groot belang dat de leerkrachten zelf ook mediawijs zijn. Een mediawijze leerkracht moet bijvoorbeeld zich mediawijs kunnen gedragen, nieuwe technologieën kunnen integreren in de lessen en zijn leerlingen goede lessen mediawijsheid kunnen geven. Coenders et al. (2014) stellen dat uit onderzoek is gebleken dat ruim tachtig procent van de leerkrachten graag aan de slag wil met mediawijze toepassingen, maar worstelen met een gebrek aan tijd en kennis. Daarnaast hebben veel oudere leerkrachten minder

kennis over digitale leermaterialen, waardoor ze onzeker zijn over zowel de wijze waarop ze media kunnen integreren in hun onderwijs als eigen vaardigheden.

Het is daarom belangrijk om leerkrachten te ondersteunen bij de integratie van mediawijsheid in het onderwijs. De manier van aanpak moet passen bij de visie van zowel de leerkracht als de school. In 2012 heeft de netwerkorganisatie Mediawijzer.net een competentiemodel (bijlage 1) opgericht, met als doel het bevorderen van mediawijsheid in Nederland. Volgens SLO (2015) is het mediawijsheid competentiemodel een goede leidraad. Dit model bestaat uit vier hoofdgroepen, namelijk: begrip, gebruik, communicatie en strategie. Binnen de hoofdgroepen worden tien competenties beschreven, opgedeeld in vijf niveaus. Een mediawijze leerkracht zou bij alle competenties op niveau 4 moeten zitten.

Walraven, Paas en Schouwenaars (2013) hebben gekeken vanaf welke leeftijd kinderen aan een bepaalde competentie kunnen werken. Hierbij blijkt dat mediawijsheid begint bij het gebruik van toepassingen. Dit begint al rond hun derde jaar. Vervolgens richten de kinderen zich rond vijf/zes jaar op communicatie. Pas vanaf hun tiende jaar krijgen de kinderen een begrip van interactieve media en kunnen ze strategieën voor het gebruik ontwikkelen. Voor een leerkracht zijn dit belangrijke inzichten. Op deze manier kunnen zij bepalen op welke wijze interactieve media onderdeel kunnen zijn van didactische werkvormen.

2.3.2 Een mediawijze leerling

Op dit moment communiceren zowel kinderen als volwassen steeds meer via digitale media (Bas, 2011). Veel kinderen groeien op in gezinnen waar media intensief gebruikt worden. Ouders geven kinderen bewust of onbewust een voorbeeld, dat kinderen volgen. Media, en voornamelijk digitale media, hebben een sterke aantrekkingskracht op kinderen. Coeders, et al. (2014) voegen hieraan toe dat digitale media spannend en kleurrijk is. Het prikkelt de creativiteit en fantasie van kinderen. Hierdoor gaan kinderen op een jonge leeftijd al zeer intensief met media om. Het is belangrijk dat ouders, leerkrachten en andere opvoeders de kinderen al vanaf zeer jonge leeftijd moet begeleiden bij het ontdekken van de mogelijkheden en de gevaren van media.

Kinderen moeten beschikken over kennis van nieuwe media, om mee te kunnen doen in de samenleving. Een kind is mediawijs als hij of zij begrijpt hoe nieuwe media en internet de wereld aan het veranderen zijn, begrijpt dat daar ander gedrag bij hoort voor leven, leren en werken, en daar op een bewuste en verantwoorde manier zijn of haar eigen bijdrage aan kan leveren (SLO, 2015).

In 2013 heeft de netwerkorganisatie Mediawijzer.net het competentiemodel verder uitgewerkt voor kinderen in het primair onderwijs. In dit model zijn taken en niveaus omschreven voor kinderen in groep 1/2, groep 3/4, groep 5/6 en groep 7/8. De kinderen in groepen 3/4 moeten bijvoorbeeld beseffen dat mediaboodschappen vaak een format hebben. Journaal heeft ander format dan een entertainmentprogramma. En de kinderen uit groep 5/6 moeten bijvoorbeeld beoordelen of gevonden informatie binnen een gesloten systeem aan de voorwaarden voldoet.

2.4 Onderzoeksvragen

Op basis van de probleemanalyse en het theoretisch kader zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

Hoofdvraag:

Op welke wijze begeleiden de leerkrachten in de middenbouw van basisschool X de ontwikkeling van mediawijsheid bij de leerlingen, bekeken vanuit de uitgangspunten van Kennisnet (2017)?

Deelvragen:

1. In hoeverre zijn de leerkrachten van de middenbouw mediawijs, bekeken vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) ?
2. In welke mate zijn de leerkrachten tevreden over hun lesaanbod in mediawijsheid?
3. In hoeverre zijn de leerlingen van groep 4 en 5 op basisschool X mediawijs, bekeken vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) ?

3. Opzet van het onderzoek

In dit hoofdstuk is de opzet van het onderzoek beschreven. In de eerste paragraaf wordt aandacht besteed aan de beschrijving en verantwoording van dataverzameling. De volgende paragrafen gaan in op de respondenten en instrumenten van het onderzoek. De laatste paragraaf wordt geëindigd met de wijze waarop de data zijn geanalyseerd.

3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling

Om zicht te krijgen op welke wijze de leerkrachten van de middenbouw de ontwikkelingen van mediawijsheid bij de leerlingen begeleiden, wordt een beschrijvend onderzoek uitgevoerd. Hierdoor wordt een duidelijk beeld van de actuele situatie verkregen (Baarda, De Goede & Teunissen, 2001) en worden vervolgstappen geformuleerd (Van der Donk & Van Lanen, 2012).

Om antwoord te kunnen geven op de hoofd- en deelvragen zijn als onderzoeksmethoden gekozen voor drie verschillende schriftelijke vragenlijsten in combinatie met een semigestructureerd interview. De vragenlijsten vallen hierbij onder kwantitatief onderzoek en het interview onder kwalitatief onderzoek.

Om antwoord te krijgen op de eerste en tweede deelvraag wordt in week 10 een vragenlijst uitgezet onder de leerkrachten van groep 3, 4a, 4b en 5. De keuze voor een vragenlijst is gemaakt, omdat hierdoor vanuit het gezichtspunt van de leerkracht van de middenbouw wordt gekeken en hierdoor de problematiek beter in kaart kan worden gebracht (Van der Donk & Van Lanen, 2012). Nadat de leerkrachten de vragenlijsten hebben ingevuld volgt een semigestructureerd interview. Dit om een duidelijker beeld te kunnen krijgen over hoe de respondenten over bepaalde kwesties denken.

De derde deelvraag is gericht op het gedrag van de leerlingen op het gebied van mediawijsheid. In week 12 is een vragenlijst uitgezet onder de leerlingen van de middenbouw. De keuze voor een vragenlijst is gemaakt, omdat hierdoor vanuit het gezichtspunt van de leerlingen wordt gekeken en hierdoor duidelijk wordt in hoeverre de leerlingen mediawijs zijn. Om de validiteit en betrouwbaarheid van de data te vergroten is ervoor gekozen om zowel leerkrachten, als leerlingen te ondervragen. Door gebruik te maken van data uit verschillende bronnen ontstaat triangulatie (Van der Donk & Van Lanen, 2012).

3.2 Respondenten

De respondenten bestaan uit leerkrachten en leerlingen van de middenbouw. In de middenbouw werken vijf leerkrachten. De leerkrachten werken allemaal parttime. De werkervaring van deze respondenten ligt tussen de 2 en 30 jaar. De vragenlijsten worden uitgezet onder alle vijf respondenten (N1=5). De interviews worden afgenomen bij drie van de vijf respondenten (N2=3). Uit elke groep wordt één leerkracht geïnterviewd. Dit om meer betekenis te kunnen geven aan de uitkomsten van de vragenlijst. Dit wordt ook wel een 'steekproef' genoemd (Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepma, 2012).

Alle leerlingen van de groepen 4 en 5 hebben een vragenlijst ingevuld (N3=49). De vragenlijst is gericht op het gedrag en de bekwaamheid van de leerlingen op het gebied van mediawijsheid. De leerlingen zijn geselecteerd, omdat zij in de middenbouw zitten. De leerlingen van groep 3 doen niet mee aan dit onderzoek, omdat de groepsleerkracht heeft aangegeven dat de leerlingen weinig

gebruik maken van sociale media. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is deze keuze gemaakt.

3.3 Instrumenten

Als onderzoeksmethode worden drie verschillende vragenlijsten in combinatie met een semigestructureerd interview gebruikt. Voor deze instrumenten is gekozen om de problematiek op een gestructureerde manier in kaart te brengen.

3.3.1 Vragenlijsten

De eerste vragenlijst bestaat uit gesloten schaalvragen (bijlage 1). Op deze manier hebben de respondenten de mogelijkheid gekregen om de mate aan te geven waarin ze het met iets eens zijn (Kallenberg et al., 2012). Bij dit onderzoek is het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) voor leerkrachten integraal overgenomen en gebruikt als een vragenlijst. Dit model bestaat uit vier hoofdgroepen, namelijk: begrip, gebruik, communicatie en strategie. Binnen de hoofdgroepen worden tien competenties beschreven. De competenties B1, B2 en B3 vallen onder de hoofdgroep 'begrip'. De competenties G1 en G2 vallen onder de hoofdgroep 'gebruik', C1, C2 en C3 vallen onder 'communicatie' en de laatste twee competenties S1 en S2 vallen onder de hoofdgroep 'strategie'. Deze competenties zijn opgedeeld in vijf niveaus. De leerkrachten zetten een kruisje bij het niveau dat het beste bij hen past. Een voorbeeld van een competentie is: *"B2 Begrijpen hoe media gemaakt wordt"*. De leerkrachten kunnen kiezen uit niveau 0, niveau 1, niveau 2, niveau 3 of niveau 4. Niveau 0 wil zeggen dat de leerkrachten die competentie nog helemaal niet beheersen en niveau 4 wil zeggen dat ze die competentie goed beheersen. Een mediawijze leerkracht zou bij alle competenties op niveau 4 moeten zitten.

De tweede deelvraag is gericht op de mate waarin de leerkrachten tevreden zijn over hun lesaanbod in mediawijsheid. Om deze vraag te kunnen beantwoorden wordt een tweede vragenlijst (bijlage 2) uitgezet onder de leerkrachten van de middenbouw. De tweede vragenlijst bestaat uit ja/ nee-, meerkeuze- en openvragen. Hiervoor is gekozen om erachter te komen op welke wijze de respondenten aandacht besteden aan mediawijsheid tijdens de lessen, hoe ze hierover denken en waar ze nog behoefte aan hebben. Door enkele open vragen te stellen, krijgen de leerkrachten de gelegenheid om hun eigen opvattingen te geven (Kallenberg et al., 2012). Een voorbeeld van de tweede vragenlijst is: *"Ben je tevreden over de manier waarop je mediawijsheid een plaats geeft in jouw onderwijs?"*. De vragenlijst is gebaseerd op de vragen van 'leerkrachtportfolio mediawijsheid' (Bas, 2011). De ja/nee- en meerkeuze vragen zijn letterlijk overgenomen uit het 'leerkrachtportfolio mediawijsheid' (Bas, 2011) en de open vragen zijn opgesteld op basis van verschillende literatuur (Kennisnet, 2015; Mediawijzer.net, 2012).

Om antwoord te kunnen geven op de laatste deelvraag wordt een vragenlijst uitgezet (bijlage 4) onder de leerlingen van groep 4 en 5. Voor de leerlingen uit de middenbouw is bewust gekozen voor ja/ nee- en meerkeuzevragen. Hierdoor kan eenvoudige en feitelijke informatie verzameld worden (Kallenberg et al., 2012). Deze vragenlijst is opgebouwd vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) voor leerlingen. Volgens Walraven et al. (2013) werken de leerlingen uit de middenbouw aan de hoofdgroepen 'gebruik' en 'communicatie'. Pas vanaf hun tiende jaar krijgen de leerlingen een begrip van interactieve media en kunnen ze strategieën voor het gebruik ontwikkelen. Om deze reden is de vragenlijst alleen gericht op de hoofdgroepen 'gebruik' en 'communicatie'.

Een voorbeeld van de derde vragenlijst is: *“Kan je berichtjes versturen naar bijv. je vrienden, ouders, broers/ zussen en opa/oma? Met bijvoorbeeld je mobiel of via sociale media (Facebook, Instagram, Snapchat, etc.) ”*. De vragen worden door de groepsleerkrachten voorgelezen, omdat sommige woorden lastig kunnen zijn, zoals een openbaar of privé profiel. De leerlingen vullen de vragenlijst individueel in.

3.3.2 Interview

Na het invullen van de vragenlijst wordt een semigestructureerd interview gehouden. Dit om toelichting te krijgen en dieper door te kunnen vragen op de antwoorden die de leerkrachten hebben gegeven op de tweede vragenlijst ‘Lesaanbod mediawijsheid’. Hierdoor wordt meer zorg aan de betrouwbaarheid besteed en wordt het probleem zo goed mogelijk in beeld gebracht (Kallenberg et al., 2012). Het interview is gebaseerd op de vragen van ‘leerkrachtportfolio mediawijsheid’ (Bas, 2011). De interviews worden individueel gehouden met de leerkrachten van de middenbouw. De vragen uit het interview worden van tevoren vastgesteld (bijlage 3). Gaande het interview kunnen andere verduidelijkingsvragen gesteld worden. Een voorbeeld van een verdiepende vraag is: *“ Kun je nog iets meer vertellen over hoe jij aandacht besteed aan mediawijsheid in de klas? Heb je nog meer voorbeelden hiervan? ”*.

3.4 Wijze van data-analyse

3.4.1 Vragenlijsten

De eerste vragenlijst bestaat uit gesloten schaalvragen. De respondenten (N1=5) mochten slechts één antwoordmogelijkheid kiezen. Bij deze vragenlijst wordt gebruikgemaakt van analysemethode ‘aantallen berekenen’ (Van der Donk & Van Lanen, 2012). Ten eerste worden de keuzemogelijkheden per vraag onder elkaar gezet. Dit wordt weergegeven in een frequentietabel, omdat de groep respondenten relatief klein is (N1=5). Vervolgens wordt per vraag een schaalscore voor heel de groep berekend. Door het aantal respondenten te vermenigvuldigen met het hoogste niveau, kan een maximale schaalscore van 20 worden behaald. De groepsscore laat zien aan welke competenties binnen de casusschool als eerste gewerkt moet worden.

De tweede en derde vragenlijst bestaat uit ja/nee-, meerkeuze- en openvragen. Om dit te analyseren zijn de vragenlijsten opgedeeld in verschillende categorieën. Deze categorieën zijn gebaseerd op literatuur uit het theoretische kader. De vragenlijst ‘Lesaanbod mediawijsheid’ voor leerkrachten (N1=5) betreft vier categorieën, namelijk huidige lesaanbod, pedagogisch- didactisch handelen, digitale beeldvormers en mediawijsheidcompetenties. De vragenlijst ‘Gebruik van internet’ voor leerlingen (N3=49) betreft ook vier categorieën, namelijk internetgebruik, participeren in sociale netwerken, reflecteren op het eigen mediagebruik en informatie vinden en verwerken. De antwoorden per categorie worden met elkaar vergeleken. Vervolgens worden opmerkelijke verschillen en overeenkomsten in beeld gebracht. Dit wordt open codering genoemd (Kallenberg et al., 2012). Uiteindelijk worden de resultaten omgezet naar percentages. De percentages worden afgerond op hele getallen.

3.4.2 Interview

Na de analyse van de tweede vragenlijst wordt een semigestructureerd interview gehouden. Gedurende het interview worden aantekeningen gemaakt. De validiteit van het onderzoek wordt gewaarborgd, omdat de uitkomsten van ieder interview besproken wordt met de desbetreffende respondent (Kallenberg et al., 2012). Bij het analyseren van het interview wordt gebruikgemaakt van analysemethode 'horizontaal vergelijken' (Van der Donk & Van Lanen, 2012). Alle antwoorden die worden gegeven op de open vragen, worden naast elkaar geplaatst. Vervolgens worden de overeenkomsten en verschillen in beeld gebracht. Hier wordt een korte samenvatting van gemaakt.

Na de uitvoeringen van het onderzoek worden de uitkomsten van ieder interview en de uitkomsten van de vragenlijsten die de leerkrachten en leerlingen hebben ingevuld met elkaar vergeleken. De betrouwbaarheid van de uitkomsten van het onderzoek wordt daarmee versterkt.

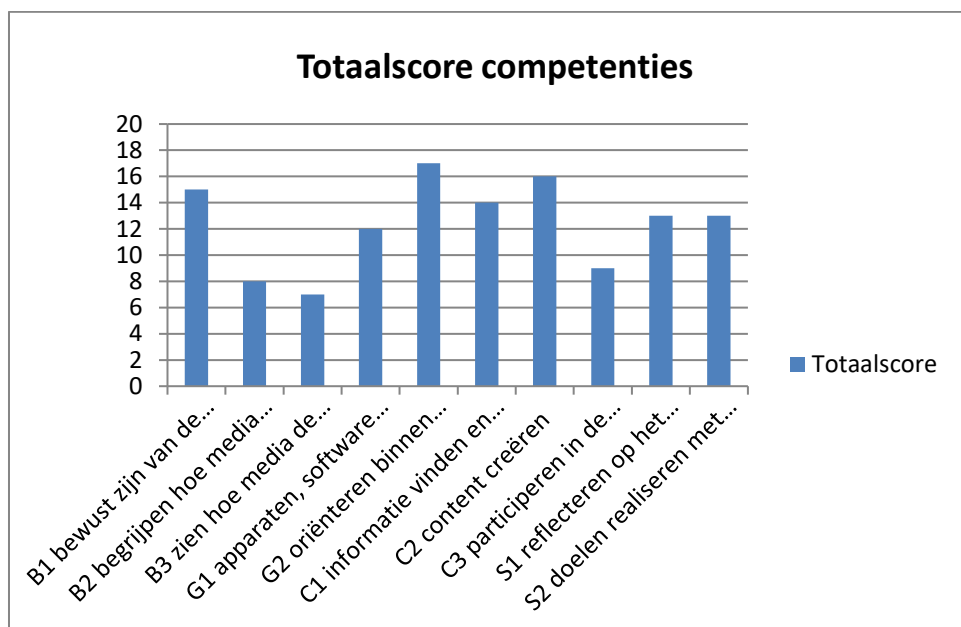
4. Resultaten

Dit hoofdstuk geeft een feitelijke weergave van de resultaten per deelvraag. Allereerst wordt in beeld gebracht in hoeverre de leerkrachten van de middenbouw mediawijs zijn, bekeken vanuit het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012). Vervolgens wordt weergegeven in welke mate de leerkrachten tevreden zijn over hun lesaanbod in mediawijsheid. En ten slotte worden de resultaten, gericht op het gedrag en de bekwaamheid van de leerlingen op het gebied van mediawijsheid weergegeven.

4.1 Deelvraag 1:

In hoeverre zijn de leerkrachten van de middenbouw mediawijs, bekeken vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) ?

Uit de analyse verkregen uit de data van de eerste vragenlijst is gebleken dat de respondenten (N1=5) niet bij alle competenties op niveau 4 zitten. Op een totaalscore van 20, scoren de respondenten gemiddeld een 12,4. De resultaten geven weer dat de respondenten niet volledig mediawijs zijn. Ook individueel gezien behalen alle respondenten de maximumscore niet. Bij competentie G2 'oriënteren binnen media- omgeving' hebben de respondenten de hoogste score behaald. De groepsscore is namelijk 17. Dit wil zeggen dat de respondenten zich kunnen oriënteren binnen educatieve mediaomgeving waarin apparaten, content en toepassingen op meerdere manieren met elkaar verbonden zijn of kunnen worden. Deze competentie valt onder de hoofdgroep 'gebruiken'. Drie van de vijf respondenten hebben aangegeven dat ze niveau 3 beheersen en twee van de vijf respondenten geven aan dat ze op niveau 4 zitten. Figuur 4.1.1. geeft weer wat de respondenten per competentie gezamenlijk hebben behaald. In bijlage 1 staan alle competenties van dit figuur voluit uitgeschreven.

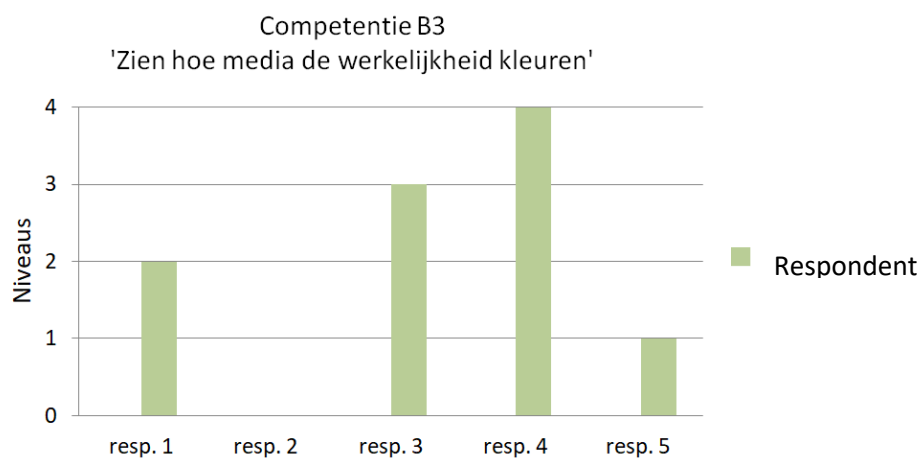

Figuur 4.1.1. Totaalscore van respondenten op de competenties (N1=5)

Bij de competenties B2 'begrijpen hoe media werkt', B3 'zien hoe media de werkelijkheid kleuren', G1 'apparaten, software en toepassingen gebruiken' en C3 'participeren in de sociale netwerken'

blijkt dat de respondenten onder het gemiddelde hebben gescoord. De ondervraagden hebben namelijk bij B2 een score van 8 behaald, bij B3 een 7, G1 een 12 en bij C3 een 9.

Figuur 4.1.2. geeft weer wat de niveaus van de respondenten bij competentie B3 'zien hoe media de werkelijkheid kleuren' zijn. Deze competentie houdt in dat de leerkrachten de leerlingen inzicht moeten bieden in de perspectieven van waaruit informatie wordt overgedragen en de leerlingen moet begeleiden om informatie kritisch te beoordelen en zicht niet te laten manipuleren. Dit is tevens de competentie waar de groepsscore het laagst is, namelijk een 7. Het is opvallend dat de niveaus van de respondenten alleen bij deze competentie heel ver van elkaar liggen. De tweede respondent geeft aan dat ze competentie B3 niet beheerst en dus op niveau 0 zit, terwijl de vierde respondent op niveau 4 zit en deze competentie goed beheerst. Bij alle andere competenties liggen de respondenten (N1=5) ongeveer op hetzelfde niveau.

Figuur 4.1.2. Competentieniveaus van de respondenten (N1=5).

4.2 Deelvraag 2:

In welke mate zijn de leerkrachten tevreden over hun lesaanbod in mediawijsheid?

Uit de analyse van de data verkregen uit de tweede vragenlijst blijkt dat drie (N1=5) respondenten niet tevreden zijn over de manier waarop ze mediawijsheid een plaats geven in hun onderwijs. Uit de resultaten blijkt dat één van de vijf respondenten helemaal geen aandacht besteedt aan mediawijsheid. Twee respondenten besteden twee keer per maand aandacht aan mediawijsheid en de overige twee respondenten besteden hier één keer per maand aandacht aan.

Tijdens het interview, bij het stellen van de verdiepende vragen over de vragenlijst die de respondenten eerder hebben ingevuld, hebben alle respondenten (N2=3) aangegeven weinig aandacht te besteden aan de ontwikkeling van mediawijsheid bij de leerlingen. Eén respondent geeft aan: "Ik besteed helemaal geen aandacht aan mediawijsheid, omdat ik weinig zicht heb op wat ik moet kunnen en weten als het gaat om het begeleiden van leerlingen in het ontwikkelen van mediawijsheid. Ik ben hier niet tevreden over, omdat ik op deze wijze niet toekomst gericht aan het werken ben".

Alle respondenten (N2=3) geven aan dat ze zelf geen tijd hebben om uit te zoeken hoe mediawijsheid op de juiste wijze een plek kunnen geven in hun onderwijs. Ook geven alle respondenten aan dat ze

geen zicht hebben op de mate waarin de leerlingen van de middenbouw mediawijs zijn en aan welke doelen de leerlingen in de middenbouw moeten werken.

De analyse van de data laat zien dat vier van de vijf respondenten aandacht besteden aan mediawijsheid door het te koppelen aan bestaande vakken en thema's. Hiervan geven drie respondenten ook aan dat zij twee keer per jaar werken met biebprojecten waar soms mediawijsheid in voorkomt.

Na de analyse van de data verkregen uit het interview is gebleken dat geen enkele leerkracht (N2=3) gestructureerd mediawijsheid koppelt aan bestaande vakken of thema's. Twee van de drie respondenten geven aan dat ze hier niet tevreden over zijn, omdat ze van mening zijn dat digitale media juist het meedoen en betrokkenheid van de leerlingen stimuleert. Het is opvallend dat alle respondenten (N2=3) aangeven dat leerlingen erg betrokken en enthousiast zijn als ze een tablet mogen gebruiken. Hierover zegt één respondent het volgende: *"Digitale media stimuleert wel het meedoen en betrokkenheid van de leerlingen, maar je moet het doel van de les goed voor ogen houden. Sommige dingen moeten gewoon visueel en tastbaar zijn"*.

De respondenten geven aan dat op dit moment aandacht wordt besteed aan mediawijsheid als toevallig iets ter sprake valt. Eén respondent geeft het volgende voorbeeld: *"Een leerling vertelt dat zijn zus via WhatsApp berichtjes ontvangt van een onbekende. Ik speel hierop in en leg uit hoe de leerlingen veilig met dit soort situaties om kunnen gaan"*.

Uit de resultaten van de tweede vragenlijst blijkt dat vier respondenten (N1=5) verschillende digitale beeldvormers gebruiken tijdens de les, zoals tablets, computer, laptop, digitaal schoolbord en games. Eén respondent maakt alleen gebruik van de computer en het digitaal schoolbord. Drie van de vijf respondenten geven aan dat ze vaak de digitale beeldvormers als media gebruiken tijdens de les. Eén respondent geeft aan altijd de digitale beeldvormers te gebruiken en één respondent gebruikt regelmatig de beeldvormers. Vier van de vijf respondenten geven aan dat ze tevreden zijn over de manier waarop ze beeldvormers inzetten. Eén respondent geeft aan ze te weinig gebruik maakt van computers en tablets.

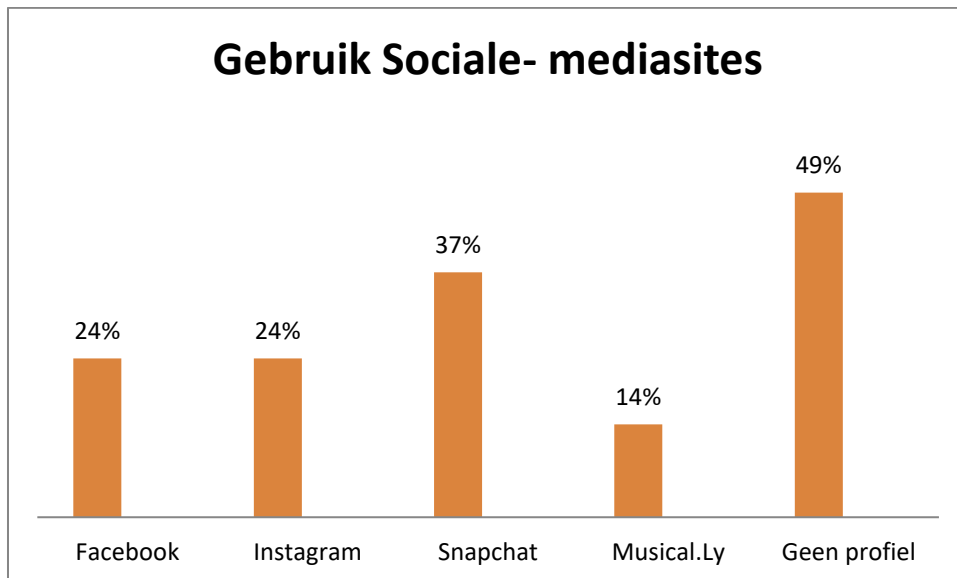
Uit de resultaten van het interview is zichtbaar geworden waar de respondenten behoefte aan hebben als het gaat om kennis en gebruik van digitale media. Eén respondent zegt: *"Ik vind het fijn als mijn collega uitlegt hoe een app werkt. Ik vind het moeilijk en ik heb geen tijd om dit zelf uit te zoeken"*. Een ander respondent geeft aan: *"We hebben als school geen algemene visie op mediawijsheid. Ik wil weten wat er van mij verwacht wordt op het gebied van mediawijsheid. Ik wil ook weten wat de leerlingen in de middenbouw moeten kunnen en weten. Helaas heb ik geen tijd om dit allemaal zelf uit te gaan zoeken"*. Ten slotte zegt een respondent: *"Ik heb voldoende kennis, maar in de praktijk doe ik er te weinig mee. Ik zou graag wat meer in de praktijk willen experimenteren"*.

4.3 Deelvraag 3: In hoeverre zijn de leerlingen van groep 4 en 5 op basisschool X mediawijs, bekeken vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012)?

Uit de analyse van de data verkregen uit de vragenlijst blijkt dat alle leerlingen (N3=49) op school gebruik maken van verschillende digitale beeldvormers, zoals computers, laptops en tablets. Hierop staan verschillende computerprogramma's waar de leerlingen mee werken. De resultaten geven weer dat alle respondenten competenties G1 'Apparaten, software en toepassingen gebruiken' en G2 'Kan zich oriënteren binnen complexere, nog steeds afgebakende mediaomgevingen' beheersen.

Na schooltijd maken 82% van de leerlingen gebruik van internet. De meest voorkomende digitale beeldvormers zijn de vaste computer, laptop, tablet en spelcomputers. Volgens de ondervragden

heeft ongeveer de helft, namelijk 51% één of meer profielen op sociale- mediasites. De profielen die de leerlingen het meest hebben uitgekozen zijn Snapchat, Facebook, Instagram en Musical.ly. Figuur 4.3.1. geeft de verhouding van verschillende sociale-mediasites weer. Snapchat wordt met 37% het vaakst benoemd onder de leerlingen van deze doelgroep. Van alle ondervraagden die een profiel hebben, blijkt dat 40% via sociale netwerken contact onderhouden met zowel familie als vrienden. Ook blijkt dat 48% een openbaar profiel heeft en 52 % een privé profiel.

Figuur 4.3.1. Geeft de verhouding van verschillende sociale-mediasites weer (N3= 49).

Bijna alle respondenten, namelijk 94% geven aan dat ze op Youtube naar filmpjes kijken en 80% zoekt iets op via Google. Dit geeft aan dat bijna alle leerlingen competentie C1 'kan enkelvoudige zoekterm intypen in zoekmachine' beheersen.

Volgens de ondervraagden praten 33% van de ouders met hun kinderen over veilig internetgebruik. Bij het merendeel van de respondenten (67%) wordt thuis niet gepraat over veilig internetgebruik.

5. Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk staan de conclusies en aanbevelingen van de resultaten van het onderzoek beschreven. Allereerst wordt per deelvraag een conclusie gegeven. Daarna wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag. Vervolgens volgt een kritische reflectie waarin de sterke en minder sterke punten van dit onderzoek staan vermeld. Tot slot worden drie aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van het onderwijs met betrekking tot mediawijsheid.

5.1 Conclusies

De deelvragen zijn als volgt beantwoord:

Deelvraag 1. *In hoeverre zijn de leerkrachten van de middenbouw mediawijs, bekeken vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) ?*

De resultaten geven weer dat de leerkrachten (N1=5) van de middenbouw niet volledig mediawijs zijn. Bij een totaalscore van 20, scoren de respondenten op de volgende competenties onder het gemiddelde van 12,4, namelijk bij B2 een score van 8, bij B3 een 7, G1 een 12 en C3 een 9. Op de overige competenties scoren de respondenten boven het gemiddelde, namelijk bij B1 een score van 15, G2 een 17, C1 een 16, C2 een 14 en S1 en S2 een 13. Daaruit kan geconcludeerd worden dat leerkrachten al goed bezig zijn als het gaat om de competenties, oftewel hoofdgroepen 'strategie', 'gebruik' en 'communicatie'. De leerkrachten communiceren regelmatig via de schoolmail en maken in de klas dagelijks gebruik van computers en digiborden. Dit kan een reden zijn waarom de leerkrachten op deze hoofdgroepen het hoogst scoren. De leerkrachten zijn bij de hoofdgroep 'begrip' nog niet zover ontwikkeld. Deze competentie houdt in dat de leerkrachten inzicht hebben in de werking van media. De leerkracht moet bijvoorbeeld de leerlingen stimuleren om informatie kritisch te beoordelen en zich niet te laten manipuleren. Volgens Walraven et al. (2013) krijgen de leerlingen pas vanaf hun tiende jaar een begrip van interactieve media. De leerkrachten uit de middenbouw hoeven hier in groep 3, 4 en 5 niet de focus op te leggen. Dit kan een reden zijn dat de leerkrachten uit de middenbouw op deze hoofdgroep het laagst hebben gescoord.

Deelvraag 2. *In welke mate zijn de leerkrachten tevreden over hun lesaanbod in mediawijsheid?*

Drie van de vijf respondenten hebben aangegeven dat ze niet tevreden zijn over de manier waarop ze mediawijsheid een plaats geven in hun onderwijs. Dit, omdat de leerkrachten niet weten hoe ze dit moeten aanpakken. Uit de resultaten verkregen uit het interview is gebleken dat geen enkele leerkracht (N2=3) gestructureerd mediawijsheid koppelt aan bestaande vakken of thema's, terwijl Blok en Schoof (2015) en Drummer (2011) stellen dat digitale geletterdheid en mediawijsheid onderdelen van het curriculum moeten zijn. Volgens Drummer (2011) biedt ICT/ mediawijsheid vele mogelijkheden, zoals het verhogen van intrinsieke motivatie, bevorderen van autonomie en bevorderen van hoge leerprestaties. Te concluderen is dat alle leerkrachten hier te weinig aandacht aan besteden, omdat ze geen zicht hebben op wat zij moeten kunnen en weten als het gaat om het begeleiden van leerlingen in het ontwikkelen van mediawijsheid. Ook geven twee van de drie respondenten aan dat ze zelf geen tijd hebben om zelf uit te zoeken hoe dit op de juiste wijze gedaan kan worden. Volgens Coenders et al. (2014) is uit onderzoek gebleken dat dit probleem zich vaker afspeelt op basisscholen. Ruim tachtig procent van de leerkrachten wil volgens Coenders et al. graag aan de slag met mediawijze toepassingen, maar worstelen met een gebrek aan tijd en kennis.

De casusschool heeft nog geen algemene visie ontwikkeld op het gebied van digitale geletterdheid. Dit kan een reden zijn waarom de leerkrachten aangeven dat ze niet tevreden zijn op hun huidige lesaanbod. De leerkrachten weten niet wat de verwachtingen zijn en kunnen hierdoor niet doelgericht te werk gaan. De meeste leerkrachten zijn wel tevreden over het gebruik van verschillende digitale beeldvormers tijdens de lessen. De digitale schoolborden, computers, laptops en tablets worden elke dag gebruikt door zowel de leerkrachten als leerlingen.

Deelvraag 3. In hoeverre zijn de leerlingen van groep 4 en 5 op basisschool X mediawijs, bekeken vanuit de uitgangspunten van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012)?

Alle leerlingen (N3=49) in de middenbouw komen in aanraking met apparaten, zoals computers en maken gebruik van software. Op school maken de leerlingen regelmatig gebruik van computers/laptops en tablets. Ook heeft het merendeel van de leerlingen thuis internet tot hun beschikking. Bijna alle leerlingen kijken op Youtube naar filmpjes en zoeken iets op via Google. Hieruit kan geconcludeerd worden dat leerlingen al goed bezig zijn als het gaat om de hoofdgroep 'gebruik'. Deze competentie houdt in dat de leerlingen actief gebruikmaken van media.

Ongeveer de helft van de ondervraagden heeft één of meer profielen op sociale- mediasites. Hiervan blijkt ongeveer de helft een openbaar profiel te hebben. De ondervraagden geven aan dat thuis weinig aandacht wordt besteed aan veilig internetgebruik. Uit dit onderzoek is ook gebleken dat de leerkrachten op dit moment te weinig aandacht besteden aan mediawijsheid. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de casusschool meer aandacht moet besteden aan de hoofdgroep 'communicatie', want volgens Walraven et al. (2013) werken de leerlingen uit de middenbouw aan de hoofdgroepen 'gebruik' en 'communicatie'. Pas vanaf hun tiende jaar krijgen de leerlingen een begrip van interactieve media en kunnen ze strategieën voor het gebruik ontwikkelen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de leerkrachten in de middenbouw minder de focus hoeven te leggen op de hoofdgroepen 'strategieën' en 'begrip'. Dit, omdat de leerlingen pas in de bovenbouw in staat zijn om aan deze hoofdgroepen te gaan werken.

Het antwoord op de hoofdvraag:

Op welke wijze begeleiden de leerkrachten in de middenbouw van basisschool X de ontwikkeling van mediawijsheid bij de leerlingen, bekeken vanuit de uitgangspunten van Kennisnet (2017)?

Op dit moment werken de leerkrachten op hun eigen manier aan de ontwikkeling van mediawijsheid bij leerlingen, maar dit gebeurt heel minimaal. Gemiddeld besteden de leerkrachten één keer per maand aandacht aan mediawijsheid in de klas. Uit de resultaten verkregen uit het interview is gebleken dat geen enkele leerkracht gestructureerd mediawijsheid koppelt aan bestaande vakken en thema's. Twee keer per jaar werken de leerkrachten met biebprojecten waar soms mediawijsheid in voorkomt. Verder wordt aandacht aan mediawijsheid besteed, als per toeval iets in het nieuws voorkomt of als de leerlingen iets hebben meegemaakt dat betrekking heeft op mediawijsheid. Wel maken de leerkrachten gebruik van verschillende digitale beeldvormers tijdens de les, zoals tablet, computer, laptop, digitaal schoolbord en games. Eén respondent maakt alleen maar gebruik van het digitaal schoolbord.

De casusschool heeft geen algemene visie ontwikkeld op het gebied van digitale geletterdheid. Hier valt mediawijsheid ook onder. Hierdoor weten de leerkrachten niet wat de verwachtingen zijn en kunnen hierdoor niet doelgericht te werk gaan. Het is noodzakelijk dat een eenduidig aanbod wordt gerealiseerd voor de ontwikkeling van mediawijsheid. Volgens Stichting Kennisnet (2017) gaat het

om effectief zoeken, selecteren, interpreteren en verwerken van gegevens en informatie. Daarbij is een doorlopende leerlijn van groot belang.

5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces

Alle leerkrachten van de middenbouw en alle leerlingen uit groep 4 en 5 hebben deelgenomen aan dit onderzoek. Dit om de validiteit en betrouwbaarheid van de data te vergroten. Door gebruik te maken van data uit verschillende bronnen is triangulatie ontstaan (Van der Donk & Van Lanen, 2012). Het oorspronkelijke plan was om groep 3 ook mee te laten doen aan dit onderzoek. Na een gesprek met de groepsleerkracht bleek dit geen goede keuze te zijn. De groepsleerkracht had aangegeven dat de leerlingen weinig gebruik maken sociale media. Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is de keuze gemaakt om groep 3 toch niet deel te laten nemen aan dit onderzoek.

Voor dit onderzoek zijn vier verschillende onderzoeksmethodes gebruikt, namelijk drie verschillende vragenlijsten in combinatie met een semigestructureerd interview. Sterk aan dit onderzoek is dat bij de eerste vragenlijst schaalvragen gebruikt zijn. Hierdoor is een heel duidelijk beeld verkregen in hoeverre de leerkrachten van de middenbouw mediawijs zijn. Om meer betekenis te geven aan de uitkomsten van de tweede vragenlijst is uit elke groep één leerkracht geïnterviewd. Het onderzoek was sterker geweest als alle leerkrachten van de middenbouw geïnterviewd werden in plaats van drie van de vijf. Hierdoor zou nog beter in kaart gebracht kunnen worden wat de leerkrachten van de casusschool allemaal wel en niet doen op het gebied mediawijsheid.

Ook zou het onderzoek versterkt kunnen worden door het afnemen van interviews bij enkele leerlingen per klas. De vragenlijsten bestonden voornamelijk uit ja/nee- en meerkeuzevragen. Door verdiepende vragen te stellen op de ontvangen respons, kon een nog duidelijker beeld verkregen worden in hoeverre de leerlingen mediawijs zijn.

Gedurende het onderzoeksproces zijn contactmomenten geweest met zowel de onderzoeksbegeleider, domeinexperts, opdrachtgever, adjunct directeur als de respondenten. Van der Donk en Van Lanen (2012) geven aan dat door anderen te betrekken in alle fasen van het onderzoek enerzijds betrokkenheid en draagvlak gecreëerd worden en anderzijds op deze manier meerdere perspectieven verwerkt worden in het onderzoek. Hiermee is dus tevens gewerkt aan het vergroten van de validiteit van het onderzoek.

De casusschool wil volgend schooljaar mediawijsheid als apart vak aanbieden. Hierbij is het van belang om een volledig beeld van het team te verkrijgen. Een vervolgonderzoek kan worden gericht op de vaardigheden van de leerkrachten van de onder- en bovenbouw. Het vervolgonderzoek kan op dezelfde manier vormgegeven worden als dit onderzoek. Het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012) kan hierbij als uitgangspunt worden genomen.

5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen

Het probleem van de casusschool, dat in de probleemstelling wordt beschreven, is dat de leerkrachten van de middenbouw niet weten hoe ze de leerlingen moeten begeleiden in het ontwikkelen van mediawijsheid. In deze paragraaf worden naar aanleiding van dit onderzoek verschillende aanbevelingen gedaan aan de casusschool.

Aanbeveling 1 *Verbeter de deskundigheid van de leerkrachten op het gebied van mediawijsheid aan de hand van het 'Competentiemodel Mediawijzer'.*

Mediawijzer.net (2012) geeft aan dat de leerkrachten aan de competenties van het competentiemodel moeten voldoen, zodat de ontwikkeling van mediawijsheid bij leerlingen op de juiste wijze worden bevorderd. Een mediawijze leerkracht kan zich mediawijs gedragen, nieuwe technologieën integreren in de lessen en zijn leerlingen goede lessen mediawijsheid geven (Coenders et al., 2014). Uit de resultaten van de vragenlijsten is verkregen dat de leerkrachten niet volledig mediawijs zijn. De leerkrachten moeten meer aandacht besteden aan de hoofdgroep 'begrip'. Het advies is om de vaardigheden van de leerkrachten te verbeteren, door gebruik te maken van het competentiemodel van Mediawijzer.net (2012). Volgens SLO (2015) is het mediawijsheid competentiemodel een goede leidraad. Het is belangrijk om meer tijd te reserveren voor scholing op het gebied van ICT- bekwaamheid. Hier valt mediawijsheid ook onder. Tijdens de momenten waarop aan mediawijsheid wordt gewerkt, kan aan verschillende vaardigheden die de leerkrachten moeten beheersen gewerkt worden. De ICT'ers zouden hier een belangrijke rol in kunnen krijgen door hun kennis te delen met de rest van het team.

Aanbeveling 2 *Gebruik het competentiemodel van Mediawijzer. net (2012) voor leerlingen bij het ontwikkelen van een doorgaande leerlijn.*

De leerlingen van de casusschool gaan al zeer intensief om met media. Daarom is het belangrijk dat leerkrachten de leerlingen al vanaf jonge leeftijd begeleiden bij het ontdekken van de mogelijkheden en de gevaren van media. Mediawijzer. net (2012) heeft ook een competentiemodel voor leerlingen ontwikkeld. In dat model zijn taken en niveaus omschreven voor leerlingen in groep 1 tot en met groep 8. Het advies is om dit model te gebruiken tijdens het ontwikkelen van de algemene visie op digitale geletterdheid. Door gebruik te maken van dit model kan een doorgaande leerlijn en goede aansluiting op de bovenbouw mogelijk gemaakt worden. Tevens zijn dit voor de leerkrachten belangrijke inzichten. Op deze manier kunnen zij bepalen op welke wijze interactieve media onderdeel kunnen zijn van didactische werkvormen.

Aanbeveling 3 *Ontwikkel een visie op het gebied van digitale geletterdheid.*

Om het huidige lesaanbod op het gebied van mediawijsheid te verbeteren en om meer doelgericht te werk te gaan, is het belangrijk dat de directie samen met het team een visie ontwikkelt op het gebied van digitale geletterdheid. Hier valt mediawijsheid ook onder. Het advies is om samen met het team te gaan brainstormen over wat de school belangrijk vindt op het gebied van mediawijsheid en te kijken naar de doelen waaraan het team wil werken. Volgens Kennisnet (2015) is dit de eerste stap die de school moet ondernemen, namelijk een visie opstellen. Kennisnet (2015) geeft aan dat daarna gekeken kan worden naar de volgende uitgangspunten van het vier- in- balansmodel, namelijk inhoud en toepassingen, het belang om deskundig te zijn en infrastructuur.

Literatuurlijst:

Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen, J. (2001). *Kwalitatief onderzoek*. Groningen/ Houten: Wolters- Noordhoff.

Bas, J. de (2011). *Lessen in mediawijsheid*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Blok, E. & Schoof, D. (2015). *Advies aan de staatssecretarissen van Veiligheid en Justitie en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap inzake cybersecurity in het onderwijs en het bedrijfsleven*. 's-Gravenhage: Cyber Security Raad.

Coenders, A., Franken, A., Hilgers, L., Meester, E., Schings, J., Wiesta, M. & Van Zandelhoff, T. (2014). *Reisgids digitaal leermateriaal*. Uitgever: Stichting Reisgids Digitaal Leermateriaal.

Dummer, G. (2011). *ICT voor de klas*. Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.

Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsma, W. (2012). *Ontwikkeling door onderzoek*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Kennisnet. (2015). *Digitale geletterdheid Nederlandse leerlingen is een mythe*. Geraadpleegd op: <https://www.kennisnet.nl/artikel/digitale-geletterdheid-nederlandse-leerlingen-is-een-mythe/>

Kennisnet. (2015). *Vier in balans-monitor 2015*. Geraadpleegd op: <https://www.kennisnet.nl/publicaties/vier-in-balans-monitor/>

Kennisnet. (2017). *Werken aan digitale geletterdheid: van visie naar praktijk*. Geraadpleegd op: <https://www.kennisnet.nl/publicaties/werken-aan-digitale-geletterdheid-van-visie-naar-praktijk/>

Lammers, H. & Oetelaar van den, F. (2017). *Leren in de 21^e eeuw*. Groningen: Uitgever BoekTweePuntNul.

Mediawijzer.net (2012). *Competentieniveaus mediawijsheidcompetenties voor PO Leraren en PABO studenten*. Hoensbroek: Educos.nl.

Onderwijsraad (2011). *Maatschappelijke achterstanden van de toekomst*. Den Haag: Onderwijsraad.

Platform Onderwijs2032 (2015). *Hoofdlijn advies: een voorstel*. Geraadpleegd op: <http://onsonderwijs2032.nl/wp-content/uploads/2015/09/Hoofdlijn-advies-Een-voorstelOnderwijs2032.pdf>

Provinciale Bibliotheek Centrale Noord Brabant. (2001). *Curriculum media-educatie*. Noord-Brabant, Nederland.

Raad voor Cultuur (2005). *Mediawijsheid – De ontwikkeling van nieuw burgerschap*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

SLO.(2015). *Mediawijsheid*. Geraadpleegd op: <http://curriculumvandetoeekomst.slo.nl/21e-eeuwse-vaardigheden/Paginas/Mediawijsheid.aspx>

Thijs, A., Fisser, P., & Hoeven, M. van der (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs: een conceptueel kader*. Enschede: SLO. Geraadpleegd op:
<http://downloads.slo.nl/Repository/21e-eeuwse-vaardigheden-conceptueel-kader.pdf>

Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2012). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum, Nederland: Coutinho.

Walraven, A., Paas, T., & Schouwenaars, I. (2013). *Mediawijsheid in het primair onderwijs: achtergronden en percepties*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit.

Bijlage 1 (vragenlijst): De niveaus van mediawijsheidcompetenties voor PO leraren

Zet bij alle competenties een kruisje bij het niveau dat het beste bij jou past.

B1 Bewust zijn van de medialisering van de samenleving	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐	Is zich niet bewust van de steeds belangrijker rol van media in de leefwereld van leerlingen, noch van de toenemende mogelijkheden van media bij het vormgeven van onderwijs.	Merkt het toenemend gebruik van nieuwe media wel op, maar heeft geen besef van de impact daarvan op de leefwereld van leerlingen, noch van de mogelijkheden die het biedt voor het vormgeven van onderwijs.	Beseft dat eigentijds onderwijs vraagt om nieuwe mediavaardigheden bij zowel leerlingen als zichzelf.	Weet de meer evidente effecten van het toenemend mediagebruik op de leefwereld van leerlingen te benoemen, zoals: het feit dat leerlingen altijd met elkaar in verbinding staan, dat er steeds meer informatie op ze afkomt, dat het aandachtspatroon verandert etc.	Kan de uiteenlopende effecten van de medialisering op zowel de leefwereld van jongeren als de praktijk van het onderwijs analyseren en vanuit meerdere perspectieven belichten. Verdiept zich daartoe in de nieuwste inzichten en actuele discussies.
Niveau 1 ☐					
Niveau 2 ☐					
Niveau 3 ☐					
Niveau 4 ☐					
B2 Begrijpen hoe media gemaakt worden	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐	Biedt leerlingen geen inzicht in hoe media gemaakt worden.	Leert de eigen leerlingen de primaire doelstellingen van mediaproducten te herkennen en commerciële van informerende boodschappen te onderscheiden.	Herkent veelgebruikte standaardtechnieken die mediaproducten inzetten om kinderen en jongeren te bereiken en beïnvloeden. Ontwikkelt deze kennis samen met de eigen leerlingen verder zodat zij mediaboodschappen kritischer leren evalueren.	Kan analyseren hoe gangbare formats, codes en conventies bepalend zijn voor de inhoud en vorm die mediaproducten aan hun (op kinderen en jongeren gerichte) mediaboodschappen geven. Ontwikkelt deze kennis samen met de eigen leerlingen verder zodat zij mediaboodschappen beter leren evalueren.	Heeft gedetailleerde kennis van zowel de formats en technieken die mediaproducten gebruiken (om kinderen en jongeren te bereiken), als de codes en conventies waarbinnen zij opereren. Ontwikkelt deze kennis samen met de eigen leerlingen verder zodat zij mediaboodschappen kritischer leren evalueren.
Niveau 1 ☐					
Niveau 2 ☐					
Niveau 3 ☐					
Niveau 4 ☐					

B3 Zien hoe media de werkelijkheid kleuren	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Biedt leerlingen geen inzicht in de perspectieven van waaruit informatie wordt overgedragen. Stimuleert leerlingen niet om informatie kritisch te beoordelen en zich niet te laten manipuleren.	Leert leerlingen te beseffen dat het format van een mediaboodschap de inhoud die wordt overgedragen bepaalt.	Leert leerlingen te herkennen wanneer een mediaboodschap gekleurd is door politieke, ideologische of levensbeschouwelijke overtuigingen.	Leert leerlingen te herkennen wanneer mediaboodschappen vooroordelen, rolpatronen en ideologieën bevestigen en versterken.	Leert leerlingen kritisch te analyseren hoe conventies en gebruiken binnen de mediabranche van invloed zijn op de maatschappelijke beeldvorming en de normen en waarden binnen een cultuur.
G1 Apparaten, software en toepassingen gebruiken	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Heeft moeite met de bedieningslogica van apparaten en toepassingen. Maakt mede daardoor binnen het onderwijs weinig gebruik van nieuwe mediatechnologieën en verdiept zich niet in de mogelijkheden die deze bieden.	Heeft basaal begrip van de bedieningslogica van nieuwe media apparaten en toepassingen. Gebruikt e-mail, internet, elektronische leeromgeving en digitale leermiddelen wanneer dat door de schoolleiding gevraagd wordt, maar doet dit niet uit eigen beweging. Onderzoekt de mogelijkheden die nieuwe media bieden niet actief.	Gebruikt e-mail, internet, elektronische leeromgeving en digitale leermiddelen frequent. Heeft een profiel op een of meerdere sociale netwerken. Speelt verschillende games. Uploadt af en toe eigen content. Wacht, bij het uitproberen van meer innovatieve mediatechnologieën, af op wat pionierende collega's doen.	Is een actief gebruiker van diverse nieuwe media. Is thuis in de werking van games. Communiceert via diverse applicaties en sociale netwerken met leerlingen, collega's en vakgenoten. Uploadt eigen audiovisueel materiaal. Doet dit alles ook mobiel, via smartphone of tablet. Opereert makkelijk crossmediaal. Laat zich inspireren door innovatief mediagebruik van leerlingen, collega's en	Volgt technologische ontwikkelingen op de voet en probeert de nieuwste technologieën uit. Is actief op zoek naar nieuwe educatieve toepassingen en zet deze in binnen het onderwijs. Creëert met deze toepassingen hoogwaardige content om de onderwijspraktijk te verrijken. Stimuleert interactieve

				vakgenoten. Stimuleert het mediagebruik van minder mediavaardige leerlingen en collega's.	leerprocessen tussen leerlingen (binnen en tussen scholen). Deelt de eigen ervaringen (bijvoorbeeld via een blog) en inspireert zo collega's en vakgenoten.
G2 Oriënteren binnen media-omgevingen	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Heeft moeite zich te oriënteren binnen meer complexe mediaomgevingen.	Kan zich oriënteren binnen afgebakende mediaomgevingen met een eenvoudige menustructuur (zoals een educatieve website, een databank, of het bedieningsmenu van een tablet).	Kan zich oriënteren binnen mediaomgevingen waarin apparaten en/of educatieve toepassingen op lineaire wijze met elkaar verbonden zijn (zoals bij een lespakket en de daarbij horende dvd, website of app).	Kan zich oriënteren binnen educatieve mediaomgevingen waarin apparaten, content en toepassingen op meerdere manieren met elkaar verbonden zijn of kunnen worden (zoals smartphones, tablets, en sociale netwerken).	Switcht trefzeker van de ene naar de andere toepassing en tussen apparaten. Koppelt apparaten en toepassingen aan elkaar en verrijkt hiermee het onderwijs. Weet wanneer welke toepassingen het meest geschikt zijn om didactisch in te zetten.
C1 Informatie vinden en verwerken	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
	Weet media niet te gebruiken om informatie te vinden die kan worden ingezet in het onderwijs of de eigen professionele expertise	Kan diverse gedrukte, digitale en audiovisuele informatiebronnen benutten om vakinhoudelijke informatie te vinden, en weet voor	Stimuleert leerlingen de betrouwbaarheid van informatie te beoordelen. Leert leerlingen de aard van informatiebronnen in te schatten, bijvoorbeeld	Kan (crossmediaal) schakelen tussen diverse informatiebronnen. Weet diverse online informatiebronnen educatief te benutten. Weet het	Heeft een persoonlijke strategie om via diverse nieuwe mediat toepassingen en sociale netwerken vakinhoudelijke en

Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	kan vergroten. Stimuleert leerlingen niet om hun informatievaardigheden te ontwikkelen.	verschillende informatiebehoeften het juiste medium te kiezen. Stimuleert en leert leerlingen diverse informatiebronnen te benutten voor schooltaken en telkens het juiste medium te kiezen.	door informatieve en entertainmentbronnen van elkaar te onderscheiden.	volledige kennisreservoir van het internet efficiënt te ontsluiten. Leert leerlingen informatie van diverse bronnen met elkaar te vergelijken en de gevonden informatie te synthetiseren.	educatief relevante informatie optimaal tot zich te laten komen. Weet deze informatie systematisch te beheren. Deelt deze informatie (wanneer wenselijk) en kiest daarbij voor verschillende doelgroepen (leerlingen, naaste collega's, vakgenoten, ouders, etc.) telkens het juiste medium.
C2 Content creëren	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Produceert zelf geen mediacontent voor onderwijsdoelstellingen.	Kan mediacontent (zoals tekst, afbeeldingen, video's en websites) direct frontaal klassikaal presenteren.	Kan mediacontent (zoals teksten, afbeeldingen en video's) frontaal klassikaal presenteren in een eigen verhaallijn via presentatietools als PowerPoint en Prezi.	Weet diverse multimediale content (zoals tekst, afbeeldingen en video's. uit diverse bronnen te editen en synthetiseren binnen zelf geproduceerde educatieve mediacontent. Kan de vorm van deze content (presentatie; video; quiz; website) aanpassen aan de situatie, de doelgroep en het educatieve doel.	Weet diverse zelf geproduceerde multimedia content effectief in te zetten om leerlingen te inspireren en het leren te bevorderen. Creëert met behulp van multimedia-tools rijke en krachtige digitale leeromgevingen voor de eigen leerlingen. Innoveert het onderwijs door gebruik te maken van innovatieve toepassingen en applicaties.

C3 Participeren in sociale netwerken	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Neemt niet deel aan sociale media netwerken voor professionele doeleinden.	Volgt de posts en uploads van vakgenoten, collega's en (waar gepast) leerlingen op sociale netwerken.	Onderhoudt via sociale netwerken contact met vakgenoten, collega's en (waar gepast) leerlingen en ouders. Reageert op ondersteunende wijze op de activiteiten van deze contacten op diverse sociale netwerken.	Gebruikt sociale netwerken als aanvulling op en versterking van offline relaties. Reageert alert en constructief op posts van anderen. Deelt en bespreekt wetenswaardige en inspirerende content met vakgenoten en collega's. Deelt en bespreekt wetenswaardige en inspirerende educatieve content met leerlingen.	Inspireert anderen de mogelijkheden van sociale netwerken voor kennisdeling en co-creatie optimaal te benutten. Stimuleert de interactie tussen leerlingen en/of collega's en vakgenoten. Bevordert de participatie van alle community members. Waakt over de netiquette binnen sociale netwerken. Gebruikt sociale netwerken om het publiek (ouders, betrokken professionals e.d.) te informeren over relevante schoolse zaken. Weet de kwaliteiten en verdiensten van het eigen onderwijs, de leerlingen en de school naar buiten toe te belichten.

S1 Reflecteren op het eigen mediagebruik	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Denkt niet na over het eigen mediagebruik voor educatieve doeleinden.	Heeft besef van het eigen mediagebruik in relatie tot dat van naaste collega's. Erkent mogelijke weerstanden tegen innovatie van de eigen onderwijspraktijk met media.	Weet hoe pionierende collega's en vakgenoten media inzetten om het onderwijs te verrijken. Kan het eigen professionele mediagebruik daaraan relateren.	Kan analyseren hoe het eigen mediagebruik zich verhoudt tot de medialisering van de samenleving. Beseft hoe de eigen inzet van media binnen het onderwijs zich verhoudt tot het mediagebruik van de eigen leerlingen, hun verwachtingen over de inzet van media in het onderwijs, en de manier waarop ze verwachten te kunnen en mogen leren.	Volgt de ontwikkelingen op het gebied van de inzet van (nieuwe en sociale) media in het onderwijs actief. Laat zich inspireren door innovatieve 'best practices' van collega's in binnen- en buitenland. Is op de hoogte van recente onderzoeksresultaten over nut en beperkingen van de inzet van traditionele, nieuwe en sociale media binnen educatieve contexten. Zet op basis van deze inzichten diverse media bewust en systematisch in om het eigen onderwijs te verrijken en leerlingen optimaal te laten leren.

S2 Doelen realiseren met media	0 Niveau	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4
Niveau 0 ☐ Niveau 1 ☐ Niveau 2 ☐ Niveau 3 ☐ Niveau 4 ☐	Maakt geen gebruik van media bij het vormgeven van onderwijs.	Weet de digitale, online en sociale media te gebruiken die schoolbreed ingezet worden binnen het onderwijs.	Weet wanneer welke toepassingen meerwaarde hebben bij het realiseren van onderwijsdoelstellingen en kan deze effectief inzetten.	Is actief op zoek naar innovatieve toepassingen en applicaties om het eigen onderwijs zo eigentijds mogelijk vorm te geven en aan te sluiten bij de veranderde verwachtingen van leerlingen. Houdt daartoe actuele ontwikkelingen bij en laat zich inspireren door best practices in binnen- en buitenland.	Benut in alle facetten van het eigen professionele functioneren de mogelijkheden die traditionele, nieuwe en sociale media bieden. Weet wanneer welke mediatoepassingen het effectief zijn en zet deze op basis daarvan effectief in. Inspireert leerlingen op nieuwe en sociale media te gebruiken om relevante kennis en ervaringen uit te wisselen en elkaars leren te versterken. Deelt expertise met vakgenoten en collega's om ook hun mediastrategie te optimaliseren.

Bijlage 2 (vragenlijst): Lesaanbod mediawijsheid

1. Op welke manier besteed je aandacht aan mediawijsheid in de klas?
 - ☐ Als apart vak
 - ☐ Als project
 - ☐ Mediawijsheid wordt opgenomen in de lesdoelen
 - ☐ Mediawijsheid wordt gekoppeld aan vakken of thema's
 - ☐ Niet
 - ☐ Anders, namelijk.....
2. Hoe vaak besteed je aandacht aan mediawijsheid tijdens de lessen?
 - ☐ Eén keer per maand
 - ☐ Twee keer per maand
 - ☐ Vier keer per maand
 - ☐ Niet
3. Wie dragen de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van mediawijsheid?
 - ☐ Directieleden
 - ☐ Werkgroep
 - ☐ Leerkrachten
 - ☐ ICT'ers
 - ☐ Anders, namelijk.....
4. Hoe vaak schenk je tijdens de lessen pedagogisch en didactisch aandacht aan nieuwe media? Denk hierbij aan bewustwording, oriëntatie, evaluatie en productie.
 - ☐ Eén keer per maand
 - ☐ Twee keer per maand
 - ☐ Vier keer per maand
 - ☐ Meer dan vier keer per maand
 - ☐ Niet
5. Hoe vaak maak je gebruik van nieuwe media als beeldvormers tijdens de les?
 - ☐ Altijd
 - ☐ Vaak
 - ☐ Regelmatig
 - ☐ Soms
 - ☐ Nooit
6. Welke digitale beeldvormers gebruik je als media tijdens de les?
 - ☐ Tablet
 - ☐ Computer/ laptop
 - ☐ Digitaal schoolbord
 - ☐ Games
 - ☐ Smartphone (mobiel)

- Geen
- Anders, namelijk.....

7. Vind je dat je voorbeeldgedrag voor kinderen vertoont in je omgang met nieuwe media?

- Ja
- Nee

Toelichting:.....

8. Stimuleren nieuwe media het meedoen en betrokkenheid van kinderen?

- Ja
- Nee

9. Sluiten nieuwe media beter aan op de leerstijlen van kinderen?

- Ja
- Nee

10. Doen nieuwe media een beroep op de verschillende intelligenties van jouw leerlingen?

- Ja
- Nee

11. Ben je tevreden over de manier waarop je mediawijsheid een plaats geeft in jouw onderwijs?

- Ja
- Nee

12. Waar ben je goed in wanneer het de omgang met nieuwe media betreft? Welke competenties bezit je? Gebruik hierbij de mediawijsheidcompetenties.

.....

13. Waar heb je behoefte aan als het gaat om jouw kennis of gebruik van nieuwe media? Welke competenties wil je verwerven/versterken?

.....

Bijlage 3 (interview): Lesaanbod mediawijsheid

Toelichting vraag 1: Hoe besteed je aandacht aan mediawijsheid in de klas? Kun je daar meer over vertellen?

.....

.....

Toelichting vraag 4: Hoe schenk je tijdens de lessen pedagogisch en didactisch aandacht aan digitale media?

.....

.....

Toelichting vraag 7: Wat is voor jou voorbeeldgedrag? Hoe doe jij dit in de klas?

.....

.....

Toelichting vraag 8: Waarom stimuleert digitale media wel/niet het meedoen en betrokkenheid van kinderen?

.....

.....

Toelichting vraag 11: Waarom ben je wel/ niet tevreden over de manier waarop je mediawijsheid een plaats geeft in jou onderwijs?

.....

.....

Toelichting 13: Hoe wil je aan deze competenties werken? Waar heb je behoefte aan? Heb je hulp nodig? Zo ja, van wie?

.....

.....

.....

Algemeen: Wat is jouw visie op mediawijsheid op school?

.....

.....

Hebben jullie (alle teamleden) een visie op mediawijsheid? Zo ja, wat is jullie visie? Zo niet, waarom niet? Of wordt hier nog aan gewerkt?

.....

.....

Bijlage 4 (vragenlijst leerlingen): Gebruik van internet

Naam: Groep: Leeftijd:
1. Gebruik je internet na school? Bijvoorbeeld computer, tablet, mobieltje, etc. ☐ Ja ☐ Soms ☐ Nee
2. Gebruik je internet voor school? ☐ Ja ☐ Nee Zo ja, waar maak jij gebruik van? ☐ Bloon ☐ Scula ☐ Ambrasoft ☐ Anders, namelijk
3. Gebruik je internet voor jezelf? ☐ Ja ☐ Nee
4. Waar kun je thuis op internet? Je mag meerder antwoorden inkleuren. ☐ Woonkamer ☐ Keuken ☐ Slaapkamer ☐ Overal ☐ Anders, namelijk.....
5. Waarmee kun je thuis op internet? Je mag meerdere antwoorden inkleuren. ☐ Vaste computer ☐ Laptop ☐ Tablet ☐ Mobiel ☐ Spelcomputer, bijvoorbeeld Playstation of Nintendo
6. Heb je een mobiel? ☐ Ja ☐ Nee
7. Praat je thuis wel eens met je ouders over hoe je veilig internet kunt gebruiken? ☐ Ja ☐ Nee

8. Heb je een profiel? Zo ja, welke? Je mag meerde antwoorden inkleuren.

- ☐ Facebook
- ☐ Instagram
- ☐ Snapchat
- ☐ Youtube
- ☐ Nee
- ☐ Anders, namelijk.....

9. Kijk wel eens op Youtube naar filmpjes?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, wat kijk je dan?

.....
.....

10. Zoek je wel eens iets op in Google?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, wat zoek je dan op?

.....
.....

11. Kan iedereen jouw profiel zien of alleen de mensen met wie je vrienden bent?

- ☐ Iedereen (openbaar)
- ☐ Alleen vrienden (privé)

Waarom is jouw profiel voor iedereen of alleen voor je vrienden zichtbaar?

.....
.....
.....
.....

12. Hoe vaak plaats je iets op jouw profiel?

- ☐ Elke dag
- ☐ Elke week
- ☐ Elke maand
- ☐ Nooit

13. Kan je berichtjes versturen naar bijv. je vrienden, ouders, broers/ zussen en opa/oma? Met bijvoorbeeld je mobiel of via sociale media (Facebook, Instagram, Snapchat, e-mail, etc.).

- ☐ Ja
- ☐ Nee